

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва та реставрації
творів мистецтва

Кваліфікаційна робота
бакалавра

**ОСОБЛИВОСТІ СКЛАДНИХ РОЗЧИСТОК ЖИВОПISУ НА
ПОЛОТНІ У ПРОЦЕСІ РЕСТАВРАЦІЙНОГО ВІДНОВЛЕННЯ
КОЛЬОРОВОЇ ГАМИ ТВОРУ**

Виконала: студентка 4 курсу
RTM1-B20 групи, *спеціальності*
023 Образотворче мистецтво,
декоративне мистецтво, реставрація
освітньо-професійної програми:
Реставрація творів мистецтва
Білякової Анастасії Олегівни

Науковий керівник:
Н.О. Урсу, доктор
мистецтвознавства,
професор

Рецензент:
І.А. Гуцул
Кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри ОДПМ та РТМ

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1	
ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ	
1.1. Реставрація творів станкового живопису в світлі мистецтвознавчих джерел.....	6
1.2. Усталені та інноваційні методи обстеження живописних об'єктів.....	12
Висновок до розділу	18
РОЗДІЛ 2	
УСУНЕННЯ ЩІЛЬНИХ ПОВЕРХНЕВИХ ЗАБРУДНЕНЬ У ПРОЦЕСІ РЕСТАВРАЦІЇ ТВОРІВ СТАНКОВОГО МАЛЯРСТВА	
2.1. Особливості процесу усунення складних розчинок під час реставрації	19
2.2. Причини виникнення щільних поверхневих забруднень.....	29
2.3. Приклади складних розчинок поверхневих забруднень і відновлення кольорової гами у творах європейських митців.....	33
Висновок до розділу	39
РОЗДІЛ 3	
РЕСТАВРАЦІЙНИЙ ПАСПОРТ.....	40
ВИСНОВКИ.....	50
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	52
ДОДАТОК А.	59
ДОДАТОК Б.	60
ДОДАТОК В.	61
ДОДАТОК Д.	62

ВСТУП

Актуальність теми. Наше суспільство виявляє постійно зростаючу увагу до охорони та реставрації пам'яток, що становлять культурний доробок народу. Реставрація, як і будь-який інший вид людської діяльності, не є сталою й непорушною системою засобів і методів, але має свій певний історичний розвиток. Методика реставрації принципово залежить від того, з якою метою зберігається і реставрується твір. Засоби, техніка і підбір матеріалів, зміцнення і відновлення стародавнього кольорового шару формувалися століттями. Відновити основні методи технології реставрації можливо лише за старовинними записами, що містяться в іконописних «оригіналах», позаяк відновленням живописних композицій займалися аж до середини XIX століття лише іконописці.

Актуальність представленого дослідження визначається необхідністю теоретичного аналізу суперечливих інструкцій і методичних розробок з реставрації об'єктів живопису, що мають претензію на універсальність і наукову новизну. Розгляд питання з приводу ключових понять і принципів реставрації, як наукової дисципліни, що виникла на початку XX століття, триває і дотепер, набуваючи додаткової гостроти в нових історичних умовах розвитку теперішньої України. Це стається на фоні зростаючого у суспільстві зацікавлення у більш ґрунтовному та адекватному розумінні джерел власної культури, зокрема, у збереженні та ревіталізації живописних творів. Достеменний розгляд реставрації творів станкового живопису, є одним з актуальних завдань сучасного мистецтвознавства.

Мета дослідження – проаналізувати інноваційні концепції реставрації живописних полотен, дослідити способи усунення щільних поверхневих забруднень і відновлення кольорової гама твору.

Завдання дослідження

1. Проаналізувати мистецтвознавчі джерела з теми дослідження.
2. Висвітлити традиційні й інноваційні концепції реставрації живописних полотен.

3. Дослідити причини виникнення щільних поверхневих забруднень і втрат кольорової гами твору.
4. Провести реставрацію живописного полотна з метою відновлення кольорової гами.

Об'єкт дослідження – традиції та новаторство у процесі проведення реставраційних заходів.

Предмет дослідження – концепції реставрації живописних полотен з метою відтворення кольорової гами твору.

Хронологічні межі дослідження охоплюють період з XII століття по XX століття.

Територіальні межі дослідження поширюються на території Західної та Східної Європи.

Методи дослідження. Для виконання завдань дослідження використовувалися загальнонаукові та спеціальні методи наукових досліджень. До загальнонаукових методів належать: фактологічний, зокрема, вивчення візуального іконографічного корпусу матеріалів; аналітичний, представлений аналізом історіографічних та літературних джерел; метод порівняльного аналізу – порівняльним мистецтвознавчим аналізом ікон та сакральних живописних творів мистецтва. До спеціальних методів належать статистичний метод та метод роботи з першоджерелами.

Наукова новизна дослідження:

1. Представлений комплексний аналіз інноваційних та традиційних методів реставрації живописних полотен з метою відновлення кольорової гами.
2. Проведено реставрацію живописного полотна, зокрема, акцентована увага на ревіталізації кольорового шару.

Практичне значення роботи. Результати дослідження можуть використовуватися:

1. Для ґрунтового вивчення та розвитку вітчизняної реставраційної діяльності.

2. Для реставраційних праць відносно творів станкового живопису.
3. Для вивчення й використання інноваційних технологій в процесі реставрації.
4. У пам'яткоохоронній справі з метою збереження автентичного стану кольорової гами картин.

Структура і обсяг роботи. Текстова частина бакалаврської роботи складається зі вступу, 3-х розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи: 62 сторінки.

Практична частина представлена реставрацією з усуненням складних забруднень і відтворення кольорової гами живописного полотна.

ВИСНОВКИ

Підводячи підсумки, можна констатувати, що в результаті дослідницьких пошуків було розглянуто та проаналізовано технологію видалення складних щільних поверхневих забруднень у процесі реставрації творів станкового живопису і відновлення кольорової гами твору. Досліджено проблему видалення складних щільних поверхневих забруднень.

Проаналізовано технологію видалення складних щільних поверхневих забруднень в процесі та у практиці сучасної реставрації з метою відновлення кольорової гами полотна. Окреслено характерні особливості даного процесу реставрації.

Визначено причини і методи видалення складних щільних поверхневих забруднень в процесі реставраційних робіт над відновленням кольорової гами.

Розглянуто, що реставраційна наука з'явилась з допомогою багатьох наук. Різні технічні засоби дають сучасному реставратору широкі можливості для роботи з живописом. Апарати для оптичного дослідження уможливають бачення об'єкту, збільшення його в сотні разів.

Сучасна хімія – безліч матеріалів, що допомагають в процесах реставрації та відновлення гами твору. А біологічна наука сьогодні може захистити картини від несприятливих умов. Рентгенівські, інфрачервоні, ультрафіолетові промені дають зображення в різних параметрах. Все, що створене людиною, як і саме життя, має часові межі фізичного існування. Взаємодія часу та різні фактори старять полотно та дошку, фарби тускніють. Тому, певну долю діяльності людини треба направити на врятування чи продовження фізичного існування мистецьких об'єктів, що несуть у собі духовну цінність та досвід минулих поколінь. Саме ці всі фактори стали головним чинником виникнення реставраційної науки.

Фахівці-реставратори вбачають у впровадженні науково-обґрунтованих програм щодо збереження художніх об'єктів велику перспективу в майбутньому. Тільки системні, глибоко обґрунтовані підходи на основі

інструментально-підтверджених даних дозволять реставраторам успішно вести боротьбу із руйнівною дією різноманітного шкідливого середовища та неспинного часу, що постійно невблаганно руйнують твори різних видів мистецтва.

Питання про ставлення людини до мистецтва, та до його естетичного сприйняття і досі залишається відкритим. Реставраційна наука розвивалась, насамперед, за рахунок емпіричного досвіду, і лише у наші часи реставрація сформувалась як повноцінна наука.

Список використаних джерел

1. Art conservation and restoration. Encyclopædia Britannica Online. Encyclopædia Britannica, 2010.
2. Алешин А. Б. Реставрация станковой масляной живописи в России. Ленинград : Художник РСФСР, 1989. 160 с.
3. Art conservation and restoration. Encyclopædia Britannica, 2010.
4. Білокінь С. «Білі круки» подільського друкарства. Пам'ятки України. Київ : 2000. Ч. 3-4. С. 33-45.
5. Білокінь С. Михайло Бойчук: проблеми реставрації пам'яток. Реставрація, консервація, атрибуція пам'яток мистецтва на Україні: Тези доповідей. Кам'янець-Подільський, 1989. 49 с.
6. Бобров Ю. Г. История реставрации древнерусской живописи. Ленинград : Художник РСФСР, 1987. 16-25 с.
7. Віштаченко О.Ф. Проблематика дублювання живопису на вакуумному столі низького тиску за допомогою глютинових клеїв. // Збірник наукових праць молодих вчених Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2014. Випуск 5. С. 87-88.
- 8 Вуйцик О.І. Розвиток сентиментального (ностальгійного) туризму в Україні. Зб. наук. пр. / За ред. І.В. Смаля. Ніжин: МІЛАНІК, 2009. Вип. 3. С. 40–46.
9. Гетьман. Осмислення: Науково-популярне видання. Київ : Темпора, 2009.
10. Грабарь И. О древнерусском искусстве. Москва : 1966. 298 с.
11. Гребенюк Г.Є. Ремонт і реставрація житлових та громадських споруд-пам'яток архітектури: Підруч. Для учнів проф.навч.-вихов.закладів. Київ : Будівельник,1996. 288 с.: іл.
12. Гренберг Ю. Очерки истории технико-технологических исследований живописи. Москва : Сообщения ВЦНИЛКР, 1972. 78 с., 87 с.

13. Денисюк Ж. З. Концептуалізація музейного простору в контексті формування нової меморіальної ідентичності // Музейна справа та освіта в Україні: Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. 13-14-листопада 2014 р. / Національна акад. керівних кадрів культури і мистецтв. Київ, 2014. С. 43-47.
14. Дмитренко А. А. Реставрація і консервація об'єктів історико-культурної спадщини. Луцьк : Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, 2019. 34 с.
15. Карамзин Н. М. История Государства Российского. Т.2. Москва : 1816. 39 с.
16. Комплексні наукові дослідження в реставрації пам'яток архітектури: Колективна монографія під ред. проф., д. арх. Миколи Бевза. Львів: НУ «Львівська політехніка», вид-во «Растр-7», 2022. 346 с., іл.17.
17. Консервація і реставрація об'єктів культурної спадщини. Методичний посібник. За ред І. Прокопенка. Київ : Саміт-книга, 2021. 434 с.
18. Курінний П. Всеукраїнський державний Культурно-історичний заповідник «Всеукраїнський музейний городок» / Український музей. Київ : 1927. Зб. 1. 214 с.
19. Курінний П. Три роки праці Реставраційної майстерні Лаврського музею культів та побуту над консервацією та реставрацією музейних збірок (1924-1927) / Український музей. Київ : 1980. С. 161-168.
20. Лазарев В. Н. Византийское и древнерусское искусство. Статьи и материалы. Москва : 1978. С. 65-115.
21. Литвиненко Я.В. Иконостаси і монументальний живопис лаврських печер. Датування, атрибуція, втрати, поновлення // Лаврський альманах: Києво-Печерська лавра в контексті української історії та культури: Зб. наук. праць. Вип. 27, спецвипуск 10: Дослідження печерних комплексів Києво-Печерської лаври. Київ : ДП «НВЦ Пріоритети», 2012.
22. Музеї та реставрація у контексті збереження культурної спадщини: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. / редкол. : В.Г.Чернець (голова) та ін. Київ : НАКККіМ, 2016. 240 с.

23. Музеї та реставрація у контексті збереження культурної спадщини: актуальні виклики сучасності. Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., Київ, 07-08 червня 2018 р. / редкол. : В.Г.Чернець (голова) та ін. Київ, НАКККіМ, 2018. 346 с.
24. Музика Я. 1968: Каталог виставки / Автор статті та упорядник каталогу О. Ріпко. Луцьк, : 1969. 52 с.
25. Музикова Я. Моя консерваційна праця в Національному музеї. Двадцятип'ятиліття Національного музею у Львові. Київ, 1970. 53 с.
26. Новікова Г. М. Національний науково-дослідний реставраційний центр України: пріоритетні напрями діяльності, перспективи розвитку. Київ, 2001. С. 142-156.
27. Нестуля О. О. Доля церковної старовини в Україні (1917-1941). Київ, 1995. С. 74-76, 79-80.
28. Околович Н. А. К экспонатам по методам охраны и реставрации памятников древнерусской живописи / Материалы по технике и методам реставрации древнерусской живописи: Каталог выставки. Ленинград : 1926. С. 20-24.
29. Основи реставраційних процесів. Передреставраційні дослідження: метод. поради до практ. занять / Л. С. Дзендзелюк, Л. М. Льода; Українська академія друкарства. Львів : УАД, 2012. 86 с.
30. Поленов Д. В. Описание Бороздинского собрания рисунков к его археологическому путешествию по России, с гг. Ермолаевым и Ивановым, в 1809-1810 годах. Труды I АС в Москве. Т.1. Москва : 1871. С.62-71.
31. Правові акти з охорони культурної спадщини : додаток до щорічника «Архітектурна спадщина України». Київ, 1995.
32. Прибега Л. В. Історичне середовище як пам'яткоохоронна категорія // Українська академія мистецтва, 2004. Вип. 11. С. 177–185.
33. Прибега Л. Музеефікація об'єктів архітектурно-містобудівної спадщини: (Методологічний аспект) // Українська академія мистецтва. Вип. 19. 2012. С. 159–166.

34. Ріпко О. Бойчук і бойчукісти. Бойчукізм. У пошуках стратегічного минулого / О. Ріпко. Київ : 1925. 96 с.
35. Ріпко О. У пошуках стратегічного минулого. Київ : 1927. С. 18-19.
36. Свенціцький В.І. Про музеї і музейництво: (Нариси і замітки). Львів : 1920. 45 с.
37. Свенціцький В.І., Откович В.П. Українське народне малярство XVII-XX століть. Львів : 1991. №90. 10 с.
38. Свенціцький В.І. XXV літ діяльності Національного музею / Двадцятип'ятиліття Національного музею у Львові. Львів : 1931. С.6-15.
39. Свенціцький В.І. Національний музей у 1926 р. Львів: 1935. 35 с.
40. Свенціцький В.І. З Національного музею у Львові. Львів: Діло, 1926. 276 с.
41. Січинський В. Видання мистецько-промислової школи. Київ : 1945. 21 с.
42. Сидор О. Іларіон Свенціцький і реставраційна справа в національному музеї у Львові / Пам'ятки України. Луцьк : 1996. Ч.4. № 3-4. С.106-109.
43. Тимченко Т.Р. Київська школа реставрації станкового малярства (1920-1930) / Пам'ятки України. Київ : 2001. Ч.4. С. 48-71.
44. Тимченко Проблеми розвитку музейної реставрації в Києві у 1920 – першій половині 1930-х років. Збірник статей. Київ : 2001. С. 154-157.
45. Тимченко Т.Р. Ярослава Музика – реставратор національного музею у Львові // Пам'ятки України. Київ : 2003. Ч.1-2. С. 92-111.
46. Цитович В. І., Тимченко Т.Р. Реставраційна школа як напрям: спроба визначення та аналізу поняття. Київ : 2002. С. 169-171.
47. Цитович В. І. Еволюція поглядів на культурне спілкування // Пам'ятки України. Київ : 2004. Ч.2. С. 30-57.
48. Реставрація: URL: <http://ru.wikipedia.org/wiki/Реставрація>.
49. Реставрація (мистецтво): URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A0%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%B2%D1%80%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F>
50. Библиотека реставратора URL: <http://art-con.ru/libraries>

51. Історія і теорія URL: <http://art-con.ru/node/1795>
52. Реставрація станкового олійного живопису URL: <http://art-on.ru/node/98>
53. Історія реставрації станкового олійного живопису в Ермітажі в 18-19 ст.
URL : <http://art-con.ru/node/124>
54. «Кінний портрет наполеонівського дивізійного генерала»: URL :
<http://art-con.ru/node/122>
55. «Картина «Сцена з воєнного побуту» URL : <http://art-con.ru/node/1219>